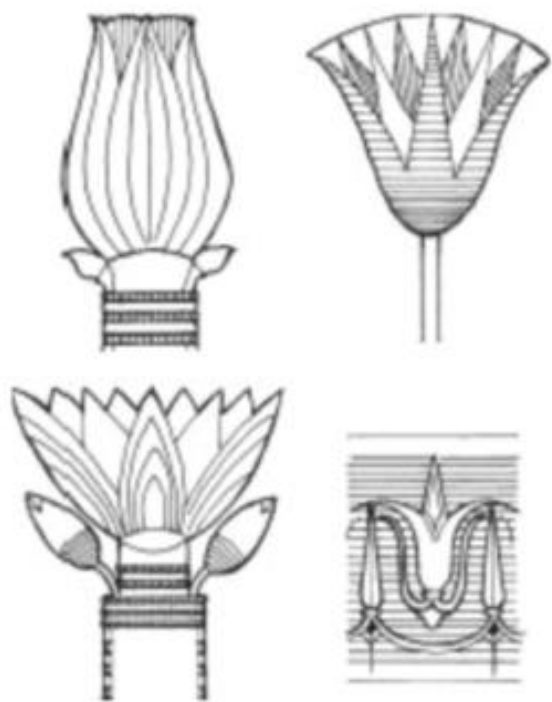


# Ornamenty i motywy dekoracyjne

Ornament, zwany również zdobina, to powtarzający się motyw dekoracyjny i mimo, że większości osób kojarzy go z układem pasowym może też występować w określonym ramami polu lub nawet pokrywać całą powierzchnię dzieła.

Ornamentyka w architekturze, choć spełnia funkcję uzupełniającą, jest jej istotnym składnikiem, pomaga odczytać przynależności formy do określonej epoki, kultury, rozpoznać panujący styl i modę

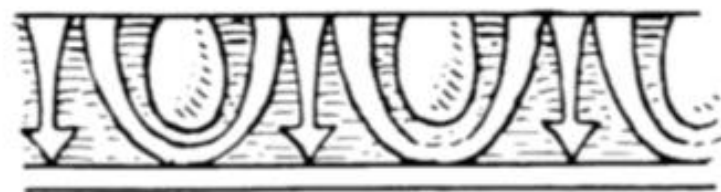
Kultury starożytnego Egiptu i Mezopotamii sięgały przede wszystkim po formy roślinne w mniej lub bardziej zgeometryzowanych układach. Zwłaszcza w Egipcie była to roślinność charakterystyczna dla regionu – **liście palmy** lub **pąki lotosu** (stąd też występowanie kapitelu palmowego i lotosowego). W sztuce asyryjskiej pojawił się nowy ornament – **wole oczy (zwany również jajownikiem)**, który rozpowszechnił się następnie w sztuce starożytnej Grecji i Rzymu



lotosowy i palmowy



hieroglify z wizerunkiem faraona



wole oczy (jajownik)

Starożytni Grecy przejawiali szczególne zamiłowanie do dekoracji architektury i obiektów rzemiosła artystycznego.

Podstawowe i najprostsze w formie były **meander** i **astragal (perełkowanie)**, innym powszechnie stosowanym ornamentem była **palmeta**, mogąca występować w formie **fryzu palmetowego** lub **anthemionu** (motyw palmety z kwiatami lotosu).

Starożytny Rzym do zestawu mniej lub bardziej przetworzonych ornamentów greckich dodał **rzymską wstęgę falistą** i bardzo reprezentacyjny **bukranion** – ornament złożony z czaszek byków zwykle połączonych ze sobą obfitą **girlandą** liści, kwiatów lub owoców. Był on często łączony z władzą, zwykle w kontekście funeralnym, ponieważ byk to zwierzę ofiarne. Występował głównie na mauzoleach i we wnętrzach grobowców.



meander



meander



fryz palmetowy



anthemion: palmety  
z kwiatami lotosu



kimation dorycki



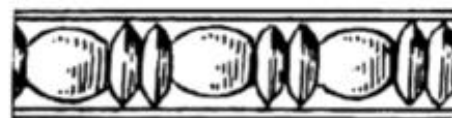
kimation joński (jajownik  
„wole oczy”)



rzymska wstęga falista



fryz z motywem bukranionu (czaszki byka)  
łączonego girlandą



astragal, perłkowanie



kimation lesbijski (kwiatowy)

ornamenty starożytne - greckie i rzymskie



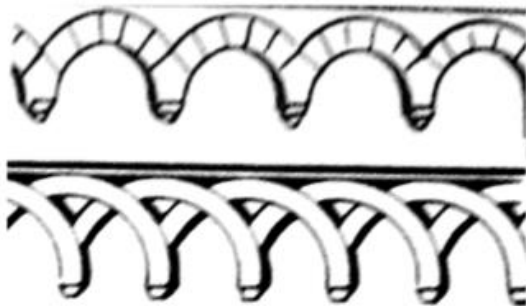
roślinno-zwierzęcy  
z monogramem Chrystusa



plecionka



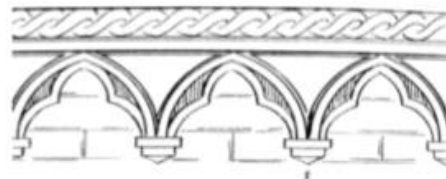
rombowy



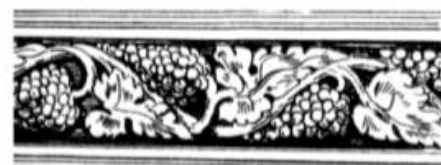
arkadkowy (romański)



roślinny (romański)



fryz arkadkowy (gotycki)

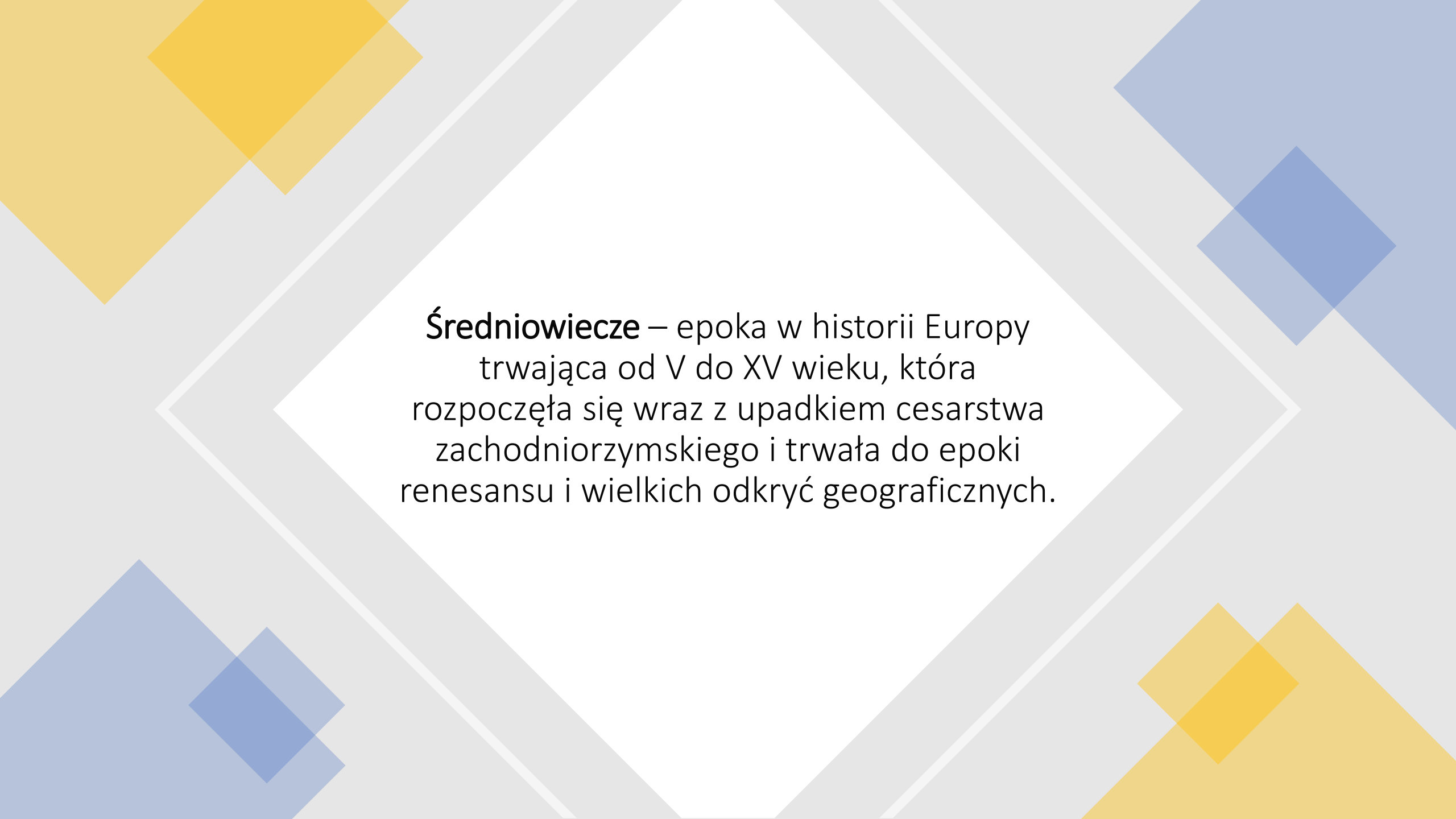


wić winorośli (gotycki)



wić roślinna późnogotycka

# Ornamenty średniowieczne



**Średniowiecze** – epoka w historii Europy trwająca od V do XV wieku, która rozpoczęła się wraz z upadkiem cesarstwa zachodniorzymskiego i trwała do epoki renesansu i wielkich odkryć geograficznych.

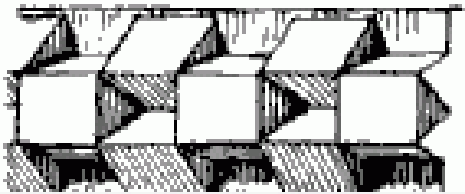
Uznanie chrześcijaństwa za pełnoprawną religię i związany z nim rozwój sztuki chrześcijan przyniósł kolejne motywy ornamentalne. Najczęściej były to **ornamenty roślinno-zwierzęce**, ale o **znaczeniu symbolicznym**, co oznacza, że dobór roślin i zwierząt nie był przypadkowy a ściśle podyktowany przekazem biblijnym. Występowały motywy wici roślinnej/ winogron, gałązki palmowe, ryby, pawie, owce a także kotwice. W ornamenty wplatano niekiedy **monogram Chrystusa**.



W sztuce romańskiej rozgościła się celtycka **plecionka** stosowana zarówno w płaskorzeźbie jak i w przeżywającym duży rozkwit malarstwie książkowym.

Warto wspomnieć, że doskonałym polem dla tego typu ornamentu była również chętnie stosowana **bordiura**, czyli dekoracyjna ramka okalająca kompozycję.

W romanizmie, stroniącym od fikuśnych elementów, popularność zyskał **ornament rombowy, kostkowy i arkadkowy** (lub arkaturkowy) w różnych odmianach. Ten ostatni był szczególnie rozpowszechniony na terenach niemieckojęzycznych



Katowice ul. Mikołowska 45



Katowice ul. Mikołowska 45





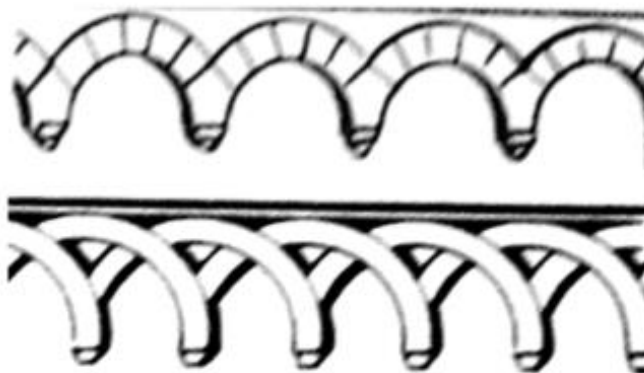
roślinno-zwierzęcy  
z monogramem Chrystusa



plecionka



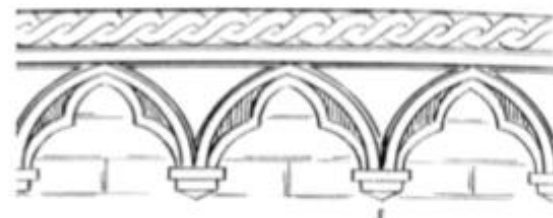
rombowy



arkadkowy (romański)



roślinny (romański)



fryz arkadkowy (gotycki)

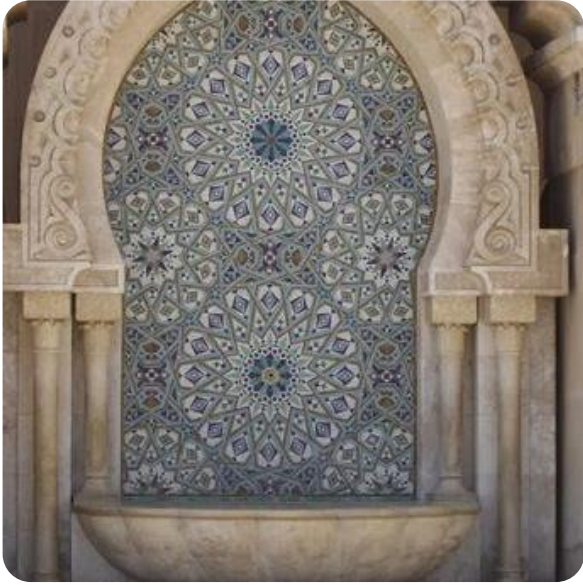


wić winorośli (gotycki)



wić roślinna późnogotycka

ornamenty średniowieczne



- Gotyk popularne były **fryzy arkadkowe**, jednak w typowo gotyckim wydaniu, z łukiem zaostrowym lub układami treflowymi, **imitujące detale architektoniczne tj. maswerki** czy wimpergi.
- Upowszechniła się również forma **rozety** – zarówno jako element architektoniczny jak i detal oraz motyw dekoracyjny.
- Z kolei w sztuce brytyjskiej pojawiły się inspiracje islamskie, np. łuk ośli grzbiet.



# Skala kolorów, w której utrzymuje się ornament gotycki

Styl gotycki można opisać jako ciemno i zimno, nawet ponure.

Charakteryzuje się rubinowym, purpurowym, czerwonym, żółtym, zielonym, niebieskim i niebieskim kolorem, a także różowo-różowe odcienie i srebrzyste, złote nitki.



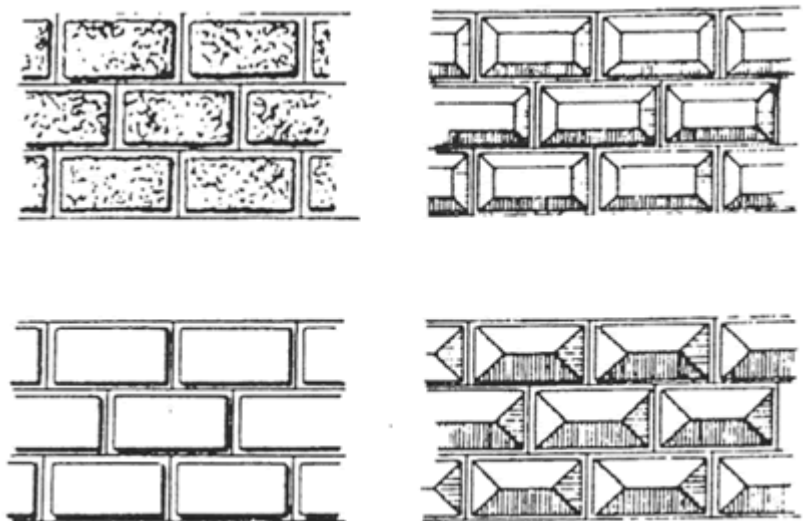
# RENESANS

Jedną z ulubionych form dekoracyjnych renesansu stanowiła **woluta** i tzw. **spływy wolutowe**, czyli ślimacznice wstawiane najczęściej tam, gdzie trzeba złagodzić różnicę poziomów lub szerokości, np. między nawą główną a nawą boczną w budowli o układzie haliowym

## Lukarna na osi dachu



Ornamentyka renesansowa bazowała w znacznej mierze na zdobnictwie antycznym.



*Zdobienie ścian boniami:  
rustykowane, gładkie,  
półdiamenty, diamenty*



**tralki** - słupek balustrady



**rzygacz** - ozdobne,  
wystające poza lico muru,





**Feston** – dekoracyjnie upięta tkanina (draperia) lub element dekoracyjny przedstawiający fragment [tkaniny](#), wieniec z kwiatów, roślin lub owoców swobodnie zwieszający się z dwóch punktów zaczepienia.



Ze sztuki islamskiej przyszły nowe ornamenty roślinne – **maureska** i **arabeska**.  
Innym bardzo popularnym ornamentem w tym okresie była również **groteska** – najbardziej skomplikowana i oryginalna (po francusku *grotesque* oznacza dosłownie ‘dziwaczny’). W jej skład może wchodzić właściwie wszystko – od roślin i owoców, przez przedmioty, np. instrumenty muzyczne lub broń, zwierzęta czy postaci ludzkie (najczęściej putta – małe grubiutkie aniołki) aż po stworzenia fantastyczne; swoje źródło ma ona właściwie w sztuce rzymskiej, ale jako ornament została odkryta na nowo dopiero w renesansie.  
Groteska mogła przybierać również różne formy, np. **ornamentu kandelabrowego**, czyli takiego, w którym elementy są ułożone nie poziomo a pionowo – jeden na drugim.  
Taką formę przybierała często na pilastrach lub innych wertykalnych elementach architektonicznych.



Freski w kaplicy Carafa w bazylice Najświętszej Maryi Panny powyżej Minerwy w Rzymie



Groteska projektu Hansa Vredeman de Vriesa (1527-1609)



Groteska w Złotym Domu



Groteska (fragment obrazu *Święty Sebastian* [Pietro Perugino](#), ok. 1500)

Wspomniany motyw broni, mogący stanowić element groteski, ma również swoją nazwę własną i jest to **panoplia**.

Na panoplię składają się najczęściej skrzyżowane bądź nastroszone miecze, sztandary lub tarcze. Były to także motywy często występujące w kartuszach – ozdobnych obramieniach herbów i inskrypcji



Kartusz na budynku  
w Głuszycy



Kartusz z herbem  
Poznania

- . Poza antycznymi dekoracjami używano dość powszechnie ornamentów wschodnich, które były czasem dodatkowo przekształcane dzięki czemu powstawały nowe dekoracje.
- Popularnym motywem był także kaseton, który używano do przekrycia stropów w budowlach.



groteska



arabeska



chrząstkowo-małżowinowy



kartusz z ornamentem  
zwijanym



okuciowy



roślinny z motywem akantu



kandelabrowy

W manieryzmie i baroku właśnie sztuka dążyła do efektu gracji i zaskoczenia – więcej znaczyło piękniej i bardziej wytwornie. Dlatego też powstały nowe zmyślne ornamenty tj. **ornament zwijany** dający efekt zawiniętych brzegów arkusza papieru lub blachy (często w tej formie wykonywano kartusze),





Ornament małżowinowo-  
chrząstkowy –  
fragment [stalli](#) z [kościola  
Mariackiego w  
Krakowie](#) z lat 1635-37<sup>[1]</sup>

**ornament chrząstkowo-małżowinowy** opierający się na motywie miękkiej chrząstki „porastającej” brzegi dekorowanego elementu i **ornament okuciowy** imitujący metalowe okucia, z zaznaczonymi główkami gwoździ. Chętnie wykorzystywanym motywem był także **maszkaron**



[Kaplica Boimów](#), Lwów,  
1607-17





**Ornament wstęgowy** -  
późnobarokowy  
ornament oparty na  
motywach  
wstęgi, Ukształtowany w  
oparciu o wcześniejsze  
wzory i spopularyzowany  
we [Francji](#) ok. 1690 na  
dworze [Ludwika XIV](#).



- Następujące po baroku rokoko wypracowało własny niepowtarzalny ornament – ***rocaille***, czasami zwany ornamentem muszlowym ze względu na podobieństwo do kształtu muszli lub koguciego grzebienia. Charakteryzowała go fantazyjna, asymetryczna i lekka forma oraz mocno postrzępiony kontur. Umieszczany w dużych ilościach na ścianach i sufitach *rocaille* zdawał się rozpełzać po tych przestrzeniach niczym bluszcz.



W klasycyzmie nastąpił powrót do harmonijnych i wysmakowanych ornamentów antycznych, ale na tle tej tendencji wyróżnił się styl cesarstwa (*empire*) powiązany z panowaniem i osobistym gustem Napoleona I.

**Ornament empirowy** nie stronił również od wszystkiego, co kojarzyło się z władzą, chwałą oraz siłą – medaliony, trofea, różgi liktorskie, wieńce laurowe, liry i harfy, ale także lwy, orły, chimery czy uskrzydleni geniusze.

Wszystko to często zwieńczone **monogramem Napoleona**, czyli dekoracyjnym „N”.





panoplia



rocaille



secesyjny



empire



Art Déco

ornamenty XVIII-XX wieku

## SECESJA

Wszystkie formy dekoracyjne opierały się wówczas na motywach roślinnych, im smuklejszych i bardziej giętkich tym lepiej. Najczęściej występowały **długie powoje, osty i trzciny**, niekiedy irysy i róże. Popularne były również owady i zwierzęta kojarzące się z delikatnością i wdziękiem, np. motyl, ważka, paw lub łabędź, chętnie wykorzystywane w złotnictwie i rzemiośle artystycznym. Powszechnie stosowano również motyw **fali**.



**Historyzm** to jeden z najważniejszych nurtów w architekturze XIX wieku, polegający na naśladowaniu stylistyki minionych epok.



Silesia Art Katowice ul. Mikołowska 45

Typowy neogotycki budynek dworca wrocławskiego – do jego głównych cech świadczących o przynależności do neogotyku świadczy stylizowana strzelistość, mnogość ozdób, ostrołuki, dzielone szyby oraz balustrady.



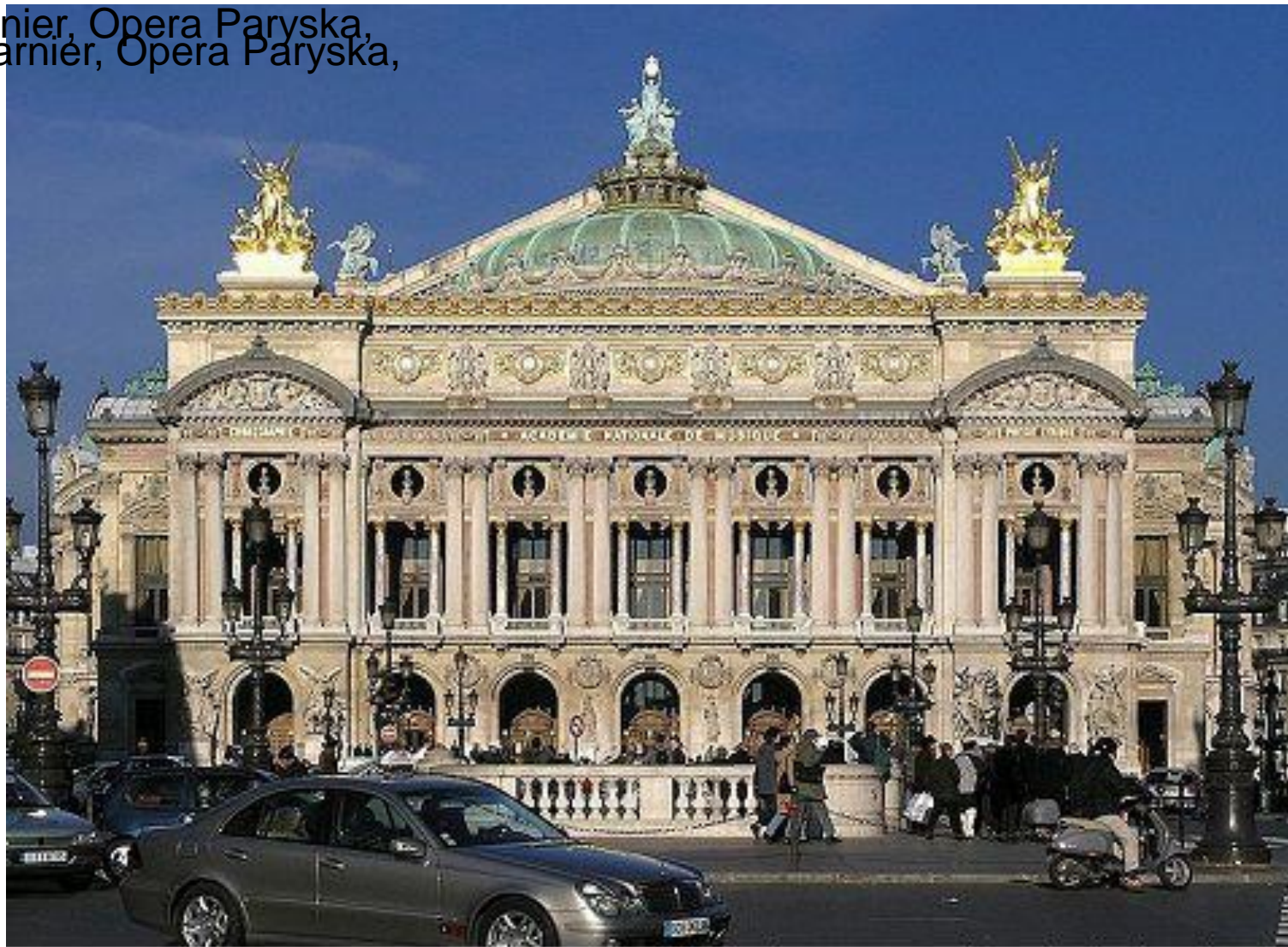
**Styl neorenesansowy** pojawił się po 1840 roku i trwał do roku 1890.

Styl charakteryzuje się obecnością motywów renesansowych,





Charles Garnier, Opera Paryska,  
Charles Garnier, Opera Paryska,



Silesia Art Katowice ul. Mikołowska 45

budynek neobarokowy, Charles Garnier, Opera Paryska, Bogate, złożone zdobienia, czy wręcz przepych oraz idealna symetryczność wskazują na naśladowany styl barokowy.



Silesia Art Katowice ul. Mikołowska 45

Jefferson Memorial jest typowym neoklasycystycznym budynkiem – proste kolumny, minimalne zdobienia oraz symetryczność nawiązują do klasycyzmu oraz jego pierwowzoru – sztuki starożytnych Greków i Rzymian.

# eklektyzm.

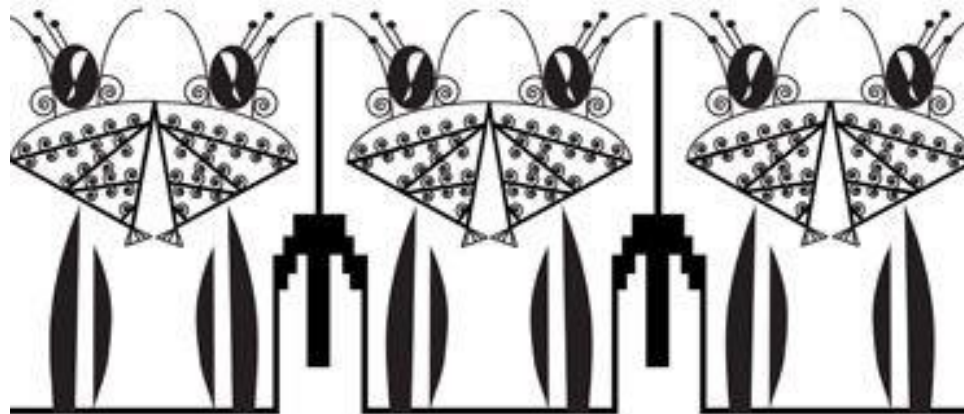
Eklektyzm, czyli łączenie elementów stylów historycznych. **New York Palace w Budapeszcie** można zauważyć elementy charakterystyczne dla neorenesansu (regularność, motywy roślinne), neoklasycyzmu (harmonia oraz kolumny) oraz neogotyku (strzelistość, mnogość wieżyczek, rozety).



# Art. deco

- W latach 20. i 30. XX wieku zapanował natomiast styl **art déco**, widoczny zwłaszcza w dekoracjach wnętrz i opierający się na prostych geometrycznych wzorach, zwykle o kształcie trójkąta lub rombu w różnych konfiguracjach
- Był to zarazem ostatni tak wyrazisty motyw ornamentalny a to dlatego, że wraz z popularnością Bauhausu (bardzo postępowej szkoły architektury i wzornictwa) i pojawieniem się wizjonerów pokroju Le Corbusiera ornament został odrzucony jako element całkowicie zbędny, bo nie spełniający żadnej funkcji poza dekoracyjną. Pierwsze miejsce zajęła prostota i użyteczności





# Bauhaus pierwsza szkoła designu.

To co Bauhaus wprowadził w zakresie wzornictwa, typografii czy architektury jako kontrowersyjną rewolucję, dziś jest uważane za synonim **dobrego designu**  
połączyli przemysł ze sztuką i designem

**„forma podąża za funkcją”.**

Architektura i przedmioty miały być projektowane na bazie prostych form geometrycznych, bez zbędnej ornamentyki i symboli narodowych.

Forma była podporządkowana użyteczności wynikającej z potrzeb ludzi.

Był to styl funkcjonalnego minimalizmu

. Projektanci mieli tworzyć obiekty tanie, dostępne, racjonalne i praktyczne.

## Podstawowe zasady wprowadzone przez Bauhaus[

- Funkcjonalność oparta nie tylko na przesłankach mechanicznych (jak np. wymiary ciała człowieka), ale także [psychologicznych](#). Potrzeby emocjonalne są uznane za równie ważne jak pragmatyczne.
- Znaczenie czynników społecznych (szeroko rozumiane dobro i rozwój osobisty człowieka), które uważane są za ważniejsze niż wymogi czysto estetyczne, [ekologiczne](#) i techniczne.
- Zniesienie podziału pomiędzy artystą, architektem, rzemieślnikiem i przemysłowcem.
- Odkrycie, że zorganizowana przestrzeń wpływa na sposób działania i myślenia ludzi, stąd waga społecznej roli architekta (architekt jako „projektant życia społecznego”, a nie tylko budowli). Architektura reguluje też relacje między krajobrazem, przyrodą, techniką a człowiekiem. W projektowaniu należy uwzględnić [biologię](#), [socjologię](#), [psychologię](#), [ergonomię](#).
- Wartość nowoczesnej architektury zależy tylko od ludzi. Społeczeństwo otrzymuje taką architekturę do jakiej dojrzało. Należy ludzi wychowywać do odpowiedniego odbioru. Idea wychowania przez sztukę.
- Wprowadzanie do formy architektonicznej warunków regionalnych, klimatów, krajobrazów i zwyczajów mieszkańców.
- Używanie powtarzalnych form, czyli standardowych elementów ([prefabrykatów](#)). Elementy powinny być tak wytwarzane, by umożliwiały powstanie różnych kombinacji. Starania o [modularyzację](#) ([Ernst Neufert](#)).
- Powstaje pojęcie „technologicznego” lub „nietechnologicznego” użycia materiałów.

- Potrzeba zespołowości przy pracy projektowej; udział w zespołach na zasadzie dobrowolności; zespoły interdyscyplinarne.

Projektowanie jest zarówno nauką, jak i sztuką. Jako nauka korzysta z metodologii socjologii i innych nauk o człowieku, określa cele funkcjonalne, stosuje metody matematyczne – jako dziedzina artystyczna wprowadza *pomysł* [formalny](#) i właśnie sztukę, czyli elementy bardzo trudne do zdefiniowania (na tworzenie sztuki nie ma recept).

Motyw Bauhaus widnieje na kolekcjonerskiej monecie 10 euro z 2006 roku<sup>[6]</sup>.  
Ideologią Bauhaus inspirował się twórca Apple - Steve Jobs.

Tworząc design m.in. Iphone opierał się na zasadach Bauhausu oraz designie przedmiotów użytkowych przez nich zaprojektowanych<sup>[7]</sup>